

Més

Vintè aniversari de la Convenció sobre els Drets de l'Infant

Jordi Cots. Comissió de la Infància de Justícia i Pau i exadjunt al síndic per a la defensa dels drets dels infants

Gent familiaritzada amb la Convenció

Des que es va aprovar la Convenció, i ja abans, han passat per Barcelona experts internacionals de prestigi, d'una gran categoria professional i humana, que ens han deixat missatges profunds i clars sobre la Convenció. No sé si els hem aprofitat prou. Jo crec que val la pena de conèixer-los i recordar-los. Ens poden ajudar a comprendre millor la Convenció, i a utilitzar-la.

Un primer nom seria el de Marta Santos Pais. Va participar en el Congrés Europeu d'Atenció a la Infància que es va celebrar a Barcelona el novembre del 1992. Portuguesa, havia estat directora de l'Institut de Dret Comparat de Lisboa. Va ser l'ànima del primer Comitè dels Drets de l'Infant, que va començar a funcionar a Ginebra el 1991. Aquest Comitè, com molts ja sabeu, és l'organisme encarregat de vetllar pel compliment de la Convenció. Els estats que l'han ratificat han d'enviar-li periòdicament informes sobre la satisfacció dels drets de l'infant en els països respectius. Els membres del Comitè, segons la mateixa Convenció, han de ser «experts de gran integritat moral i competència reconeguda».¹ Marta Santos Pais, entre altres, responia a aquest perfil; i va ajudar a dignificar aquest organisme. Per facilitar el treball dels estats a l'hora de realitzar els seus informes va redactar unes orientacions la base de les quals va ser una redistribució dels articles de la Convenció, dels quals va fer una presentació

temàtica més lògica.² Pot semblar una cosa secundària, però per fer-ho calia un coneixement molt acabat de la Convenció. Jo recomanaria tenir sempre al davant aquest document quan estudiem la Convenció. Va venir també el 2006 per donar la primera conferència del Tema General de l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat d'aquell any. I hi va tornar pel III Congrés Mundial sobre els Drets de la Infància i l'Adolescència, que tingué lloc a Barcelona a finals del 2007. Aleshores li vam preguntar si, en ocasió de la commemoració del vintè aniversari de la Convenció, que s'acostava, no li semblaria oportú modificar-ne alguns dels articles. Però ella va recordar que la Convenció havia estat fruit d'un consens difícil, que costaria molt d'obtenir altra vegada. A més, va afegir, tenim la labor d'interpretació que fa el Comitè amb les seves Observacions Generals.³ Després de passar pel Comitè dels Drets de l'Infant, fou directora del Centre Internacional de Recerca Innocenti que la UNICEF va instal·lar a Florència. Allà també va deixar un bon record. A mitjan 2009, el Secretari General de l'ONU va elegir Marta Santos Pais com a representant especial de les Nacions Unides sobre la Violència envers els Infants.

Una altra dona que va passar per Barcelona el 1991 va ser Maalfrid Grude Flekkoy. Flekkoy, noruega, va ser la primera *ombudsman*⁴ infantil del món, el 1981, quan feia poc temps que s'havien iniciat els treballs de la Convenció. Va venir a Barcelona per prendre part en

un seminari organitzat per la Xarxa Europea d'Atenció a la Infància de la Comissió de les Comunitats Europees –representada entre nosaltres per Rosa Sensat–, en el marc de la Universitat Internacional Menéndez y Pelayo, sobre «L'infant de 0 a 6 anys: drets i qualitat d'atenció». Ens deixà un extens treball que havia redactat per a nosaltres en aquella ocasió, i que constituí la base de la seva conferència. Aquest treball fou publicat per la Coordinadora Catalana al Servei de l'Infant,⁵ i podria formar part d'un recull de textos bàsics per desenvolupar un currículum de formació dels professionals en drets de l'infant. Flekkoy hi planteja la qüestió de la universalitat i la indivisibilitat dels drets continguts en la Convenció, un punt essencial de cara a la seva aplicació; i hi defensa d'una manera molt fonamentada els drets de participació a totes les edats. És un text esperançat, perquè creu en l'infant i recupera el veritable paper de l'adult. En una entrevista recent que recull la revista *infanciaaueuropa*,⁶ diu que «La Convenció

1. Article 43.2 de la Convenció.

2. És el document CRC/C/5, de 30 d'octubre de 1991, del Comitè dels Drets de l'Infant.

3. Disposem, en català, de dues de les Observacions Generals emeses, fins ara, pel Comitè. Es consignen a les referències bibliogràfiques.

4. La paraula *ombudsman* és d'origen escandinau –*ombud*, mediador, i *man*, home– i es va acceptant com a terme d'ús corrent per designar la figura i les funcions del defensor o defensora dels drets humans, en aquest cas els drets humans dels infants.

5. Vegeu la referència bibliogràfica sobre aquest text.

és útil [...] Però té límits: només té la importància que la gent li deixi tenir».

Nigel Cantwell, anglès, va ser molts anys secretari de Defensa dels Infants – Internacional. És un dels grans lluitadors pels drets de l'infant. El 1983, en unió amb Rädde Barnen –la Save the Children sueca– i el Bureau International Catholique de l'Enfance (BICE), va donar un impuls important i indispensable als treballs de la Convenció. Es pot dir que sort n'hi va haver. El febrer del 1989 va venir a Barcelona, convidat per Justícia i Pau, per participar en el II Congrés d'Educació per a la Pau. Va impartir una conferència titulada «La participació de les ONG en la redacció de la Convenció sobre els Drets de l'Infant». Crec que és una peça clau per conèixer la història de la Convenció. Es va expressar amb una gran llibertat sobre les incidències de l'elaboració del nostre text (Cantwell, 1989). Aquest Grup Ad Hoc, constituït per les tres ONG internacionals al·ludides, va fer aportacions significatives al contingut final de la Convenció. Es vantava, amb raó, d'haver obtingut la introducció del que havia de ser l'article 42, sobre l'obligació dels estats de donar a conèixer els principis i les disposicions de la Convenció tant a infants com a adults; o l'article sobre maltractaments, i altres. Aquella no era una disposició menor, comentava: reflectia «tota una nova actitud envers la infància [...] Era la primera vegada que la comunitat internacional considerava que els infants tenien dret a rebre informació sobre els seus drets».

Ens va lliurar el text de la seva conferència, i és una llàstima que no s'hagués publicat. El mateix any 1989 es va aprovar la Convenció. Nigel Cantwell va ser novament a Barcelona els dies 9 i 10 de febrer de 2008. Va prendre part, amb membres de l'*staff* del BICE i altres experts independents, en una reunió convocada pel BICE per redactar la presa de posició del mateix BICE sobre els drets de l'infant a Europa, de la qual de seguida parlarem. Va ser ell qui més va insistir en la necessitat de considerar els drets de l'infant ja definitivament i naturalment inscrits en la constel·lació de drets humans en general. En un moment distès de la reunió li vam preguntar quins drets creia que valoren més els infants, si els drets civils o els drets socials. Pensava que els drets civils, ja que les necessitats materials bàsiques o ja les tenen cobertes o no hi pensen, mentre que no cessen de queixar-se que ningú no els escolta i que no els deixen participar.

Qui va prendre part, també, en el Congrés Europeu d'Atenció a la Infància de 1992 fou Eugeen Verhellen. Després ha tornat sovint a Barcelona; la darrera vegada el novembre del 2009 per prendre part en la jornada que va tenir lloc a la institució del Síndic de Greuges de Catalunya per commemorar el vintè aniversari de la Convenció. Verhellen és belga flamenc, i a la Universitat de Gant, dins de la Facultat de Psicologia i Pedagogia, creà un Centre dels Drets de l'Infant. Perquè sempre han estat les Facultats de Pedagogia –entre

nosaltres també– les que s'han avançat a interessar-se pels drets de l'infant; les de Dret, les que ho han fet, han tardat més. Verhellen ha escrit un dels millors llibres que existeixen sobre la Convenció, molt clar, amb molta informació (Verhellen, 2002). No se n'ha fet gaire divulgació, i hem de lamentar-ho. També n'hauríem de tenir una traducció al català. En aquesta obra, Verhellen destaca les virtuts i els punts dèbils de la Convenció; és això el que necessitem. Com passa amb molts textos internacionals, hi ha ambigüitats: així, la Convenció conté declaracions vinculants, drets que són aplicables directament, i això sol passar amb els drets civils; però, en canvi, quan es refereix a l'aplicació de molts dels drets socials, no pot anar més enllà de declaracions d'intencions o de proposar mesures que depenen de la discrecionalitat dels estats. Més endavant s'explica això amb més detall. Conèixer les inevitables ambigüitats d'un text vol dir, també, estar-hi familiaritzat. Verhellen, encara, va promoure el Congrés Internacional que tenia per títol «Travail ombudsmanique pour les enfants. Une stratégie pour améliorer la position des enfants dans la société», celebrat a Gant, a mitjan desembre del 1987. Encara no s'havia aprovat la Convenció, i ja maldava per la creació de la figura del defensor dels drets de l'in-

6. *infànciaeuropa*, núm. 09.17, octubre de 2009, p. 7. *infànciaeuropa* és la revista d'una xarxa de revistes europees, que a Catalunya edita i difon l'Associació de Mestres Rosa Sensat

fant. Maalfrid Grude Flekkoy hi era, és clar, i hi tingué un paper determinant.

I podríem parlar de Jan Van Gils, també belga flamenc, que donà la conferència inaugural de les jornades impulsades per l'Associació Diomira el juny del 2009. Ja havia format part del grup establert pel BICE per redactar, el febrer del 2008, la presa de posició sobre Europa. Van Gils –i en això recorda Nigel Cantwell– afirmava que els temes que preocupen els infants estan relacionats amb el respecte i creu que la Convenció no és prou forta per a tot; no és tan clar, deia, que es pogués fer servir per a aconseguir tots els drets que enuncia. Per a ell, la responsabilitat de l'aplicació de la Convenció pertocava als estats, però també era cosa de les organitzacions no governamentals, i en aquest sentit mantenia que els polítics han de cooperar amb les organitzacions no governamentals ja que els dos estaments són representants de la veu del poble.

I també ha passat per Barcelona Trond Waage, que fou durant molts anys *ombudsman* infantil de Noruega. Va donar també una conferència molt celebrada a l'Escola d'Escola d'Estiu de Rosa Sensat del 2006 i entrà en relació amb l'adjunt per als infants del Síndic de Greuges de Catalunya.

Tota aquesta gent està familiaritzada amb la Convenció. Estar familiaritzat amb la Convenció no vol dir saber-se-la de memòria; és saber el que hi ha i el que no hi ha. O saber el que hi ha per ser conscient del que no hi ha. Es tracta

de gent que coneix les necessitats reals de la infantesa, moltes de les quals estan cobertes per la Convenció, dintre del que el Dret pot fer; altres, en canvi, han de ser satisfetes per camins diversos. I aquest tipus de coneixement de la Convenció és el que segurament encara ens falta a Catalunya.

Vint anys de Convenció

La Convenció va costar de fer. Va tardar deu anys. Això passa quan els redactors d'un text no coneixen a fons les necessitats reals dels infants. Aquesta fou, com ja hem dit, l'aportació del referit Grup Ad Hoc d'ONG que es va involucrar en la seva elaboració; sobretot, va obtenir que els estats enviessin representants preparats per a aquesta missió. Altrament, un aspecte que cal tenir present a l'hora de valorar la significació de la Convenció en aquests vint anys és que la majoria de drets civils reconeguts als infants no s'hi van incorporar fins al final dels treballs.

Aquests vint anys han estat moguts. Onze dies abans que s'aprovés la Convenció va caure el mur de Berlín; un esdeveniment històric important no especialment favorable a la infància. Simbòlicament, la caiguda del mur de Berlín marca la fi de la Guerra Freda i del comunisme autoritari d'estat a Europa. Per a molts, però, aquest fet afavorí l'auge de les idees neoliberals que debiliten la capacitat dels estats de donar respostes adequades a les necessitats dels infants.⁷ La Convenció fou objecte d'una ratificació ràpida i mas-

siva, per bé que no sempre es féu amb prou convicció ni amb el propòsit lleial d'aplicar-la. A l'Estat espanyol va entrar en vigor el 5 de gener de 1991. Durant aquests vint anys, es van derogar les lleis antiapartheid a Sudàfrica; Rússia s'emancipà de la Unió Soviètica; Alemanya es reunificà; entre el 1991 i el 2000 hi hagueren, a tot arreu, depuracions ètniques, matances, desaparicions forçades, desplaçaments de poblacions; el 1998 es creà el Tribunal Penal Internacional; entre el 1990 i el 2007 el Consell d'Europa passà de vint-i-tres a quaranta-set membres. Algunes d'aquestes efemèrides afecten directament els infants, com les conseqüències de les guerres del 2000 a Europa. Europa es planteja si ha de fer la seva pròpia Convenció, però no se'n surt; i, en canvi, entre el 1991 i el 1996, emet textos d'un gran interès sobre els drets dels infants, encara que després s'encalla.

L'aplicació de la Convenció sempre ha tingut necessitat d'impulsos. El setembre del 1990, la UNICEF va convocar una Cimera Mundial a Nova York a la qual acudiren setanta-dos caps d'estat i de govern; però es va fer en un clima de preguerra: l'agost anterior l'exèrcit iraquí havia envaït Kuwait, i em sembla que els polítics estaven més preocupats per aquesta qüestió que pels drets de l'infant. Al cap de deu anys s'havia de

7. Paloma HERRERA (2010). «La infància al món vint anys després de la caiguda del mur de Berlín», *Butlletí de la Comissió de la Infància de Justícia i Pau*, Barcelona, gener de 2010.

repetir la Cimera, també a Nova York, per a finals del 2001, però l'11 de setembre d'aquell mateix any, com tothom sap, un atac terrorista va enfonsar les famoses Torres Bessones. La Sessió Especial de l'Assemblea General de l'ONU s'hagué d'ajornar i tingué lloc el maig del 2002.

És clar que hi ha un abans i un després de la Convenció. Se'n podrien dir moltes coses: que regula una nova relació de la infància amb el món adult i la societat (Carbonell, 2010),⁸ que molts infants han après que tenen drets o que molts professionals s'hagin implicat en els drets de l'infant (Krappmann, 2009), ha creat una cultura de l'infant, ha afavorit una comprensió més subtil de la realitat dels infants i ha donat lloc a la recerca, la justícia de menors ha millorat, etc. Però es tracta d'una conscienciació que encara no ha acabat. Hi ha un dèficit massa important en el camp dels drets de participació, a totes les regions del món, també a la nostra vella Europa.

Una de les aportacions més útils al llarg d'aquests vint anys ha estat, i és, la tasca del Comitè dels Drets de l'Infant de Ginebra, d'interpretació dels articles i principis de la Convenció. Marta Santos Pais opinava que no s'havia de tocar la Convenció, que és un text vàlid i contínuament posat al dia pel Comitè dels Drets de l'Infant. El Comitè ho fa a través de les observacions que fa en particular a cada estat, quan aquest li presenta els informes que periòdicament li ha de lliurar i ho fa, sobretot, a

través de les Observacions Generals que constitueixen la guia per aplicar correctament la Convenció. Tal com explica un dels seus antics membres: «El que el Comitè en concret pot aportar és l'autoritat de la Convenció: se li ha atorgat el mandat d'explicar el que es pretén amb els articles de la Convenció» (Krappmann, 2009, p. 7).⁹ Aquestes Observacions Generals són fruit d'un debat que quasi cada any celebra el Comitè sobre algun dels articles de la Convenció. Fins ara n'ha publicat dotze: sobre els objectius de l'educació, el defensor dels drets de l'infant, la sida i els drets de l'infant, la salut dels adolescents, les mesures generals d'aplicació (la manera d'informar sobre el compliment de la Convenció), els menors immigrants no acompanyats, la petita infància, els càstigs corporals, els infants amb discapacitats, la justícia de menors, els infants indígenes i el dret de l'infant a ser escoltat. En aquests moments n'està elaborant una sobre l'article tercer, aquell segons el qual «en totes les accions que concerneixen l'infant [...] la consideració principal ha de ser l'interès primordial de l'infant». La doctrina que emana d'aquests documents del Comitè dels Drets de l'Infant ha de ser coneguda per tots els professionals de la infància, hauria d'incloure's en el currículum de formació de tots ells, com també dels membres de les ONG d'infància; hauria de ser tinguda molt en compte per l'Administració i els poders legislatiu i judicial. Molt sovint els estats, que són els destinataris directes

de les Observacions Generals, no en prenen nota, les deixen de banda i no les divulguen (de totes maneres es poden conèixer a través del web del Comitè). A Catalunya en tenim dues de publicades en traducció catalana, la que es refereix a les mesures generals d'aplicació, per iniciativa de la Regidoria de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona, i la que comenta el dret de l'infant a ser escoltat, que recentment ha publicat l'Observatori dels Drets de la Infància de la Conselleria d'Acció Social i Ciutadania.¹⁰ Però les necessitem totes.

Maalfrid G. Flekkoy insisteix sempre en la universalitat i la indivisibilitat dels drets de l'infant: és a dir, que els drets de la Convenció són per a tots els infants i que no hi ha cap dret prioritari (Flekkoy, 1991, p. 13). Això, encara que sembli estrany, costa més del que no sembla d'acceptar. Els drets de supervivència, o els materials o els bàsics –com se'n vulgui dir– no s'han de satisfer *abans* que els drets de participació. No perquè els infants prefereixin els drets civils, com recordava Nigel Cantwell. Els drets de participació i els

8. Jaume CARBONELL (2010). «Se precisan más controles democráticos por parte de la ciudadanía para hacer efectivo el cumplimiento de los derechos». *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 397, gener 2010, p. 3.

9. Lothar KRAPPMANN (2009). «Progreso lento pero seguro», entrevista a la revista *Espacio para la infancia* (número dedicat a «Els drets dels infants en la primera infància: avanços i desafiaments»), novembre, núm. 32, p. 5-11. Fundació Bernard Van Leer, La Haia.

10. Vegeu les referències bibliogràfiques.

drets de supervivència estan interrelacionats, es complementen i es reforcen els uns als altres. Maalfrid G. Flekkoy hi insisteix: «La Convenció és comprensiva [...] Els representants dels països en vies de desenvolupament han reivindicat que alguns drets dels infants són més importants que uns altres. Diuen que el dret de supervivència ha d'estar garantit abans de començar a parlar de drets de desenvolupament, o drets de participació [...], però estan confonent drets» (Flekkoy, 1991, p. 13). Aquesta percepció, al llarg d'aquests vint anys, encara no s'ha superat del tot. A Catalunya mateix, com segurament a tot arreu, hem tingut primer lleis de protecció abans que lleis integrals d'infància. Més encara: la primera Cimera Mundial d'Infància, la del 1990, conscientment o inconscient, posà més l'èmfasi en els drets de supervivència, mentre que la del 2002 ja parlà més dels drets de participació i es referí a la defensa dels drets de l'infant, i advocava per la creació de la figura d'un *ombudsman* infantil,¹¹ càrrec no previst en el text de la Convenció.

Per la seva banda, Eugeen Verhellen assenyala en la seva obra citada (Verhellen, 2002), algunes de les febleses de la Convenció. Distingeix tres supòsits dins dels quals és possible enquadrar els drets que conté:

a) *Declaracions vinculants*: disposicions que s'aplicaran especialment en aquells països que reconeixen l'efecte directe de la Convenció. La naturalesa vinculant del text apareix en expressions com «respectar», «assegurar» o «garantir», i es

tracta, en especial, dels drets civils.

b) *Declaracions d'intencions*: disposicions que contenen expressions com ara «promoure», «animar» o «intentar».

c) *Mesures apropiades*: quan parla de «mesures legislatives i administratives», o «mesures apropiades», per a referir-se bàsicament als drets socials.

Aquesta visió, realista, de Verhellen, ha portat alguns juristes, amb un rigor segurament exagerat, a considerar la Convenció com un text encara programàtic. Els drets socials són sovint difícils de fer complir, perquè demanen la conducta activa de l'estat, és a dir, la inversió de recursos. Avui dia es comença a parlar del dret a instar judicialment la satisfacció dels drets socials. Tot amb tot, els drets de participació dels infants, –que són de la mateixa naturalesa que els drets de participació dels adults, però amb la dificultat afegida que comporta la resistència a acceptar les competències de l'infant–, també són difícils de satisfer.

«El dret no ho pot tot», deia el gran jurista italià Alfredo Carlo Moro. Es considera la Convenció un text de mínims. Però fora de la Convenció també hi ha *necessitats reals* dels infants. Per això, el Comitè dels Drets de l'Infant sempre ha insistit en la necessitat que la Convenció sigui traspassada i convertida en lleis nacionals, que, adaptades a la idiosincràsia de cada país, la faci aplicable. I, en el que no s'hi arribi, caldrà un pacte d'infància.

Hi ha obstacles, doncs, que s'oposen a la plena satisfacció dels drets dels

infants, que aquests vint anys de Convenció no han resolt. La bona notícia de la caiguda del mur de Berlín, ja s'ha dit, no pot amagar que ha afavorit la globalització econòmica i la puixança, quasi insolent, de les posicions neoliberals en aquest camp. Ho expressa dramàticament un informe sobre la situació de la infància a Amèrica Llatina, realitzat el 2007.¹² Quan la Convenció arribava a l'Amèrica Llatina, estaven en vies de desaparèixer molts dels règims dictatorials d'aquella regió; però, contradictòriament, al mateix temps hi ha hagut un auge de les concepcions neoliberals, que debiliten la capacitat dels estats per fer front a les situacions de pobresa.

En el procés de conscienciació que a poc a poc s'està fent sobre el reconeixement dels drets dels infants i la possibilitat que els mateixos infants els exerceixin, hi ha, a més, un punt que afecta especialment Europa. És la falsa percepció que, a la nostra regió, els infants ja gaudeixen d'un grau envejable de benestar, i que la Convenció no resoldrà els nostres problemes. En alguns informes sobre la situació de la infància al món, Europa no hi figura. I, en canvi, tenim prou problemes pendents: l'augment de

11. Les Declaracions i els Plans d'Acció d'aquestes dues Cimeres Mundials han estat publicades en català pel Departament de Benestar Social i la Regidoria de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona, segons s'indica a les referències bibliogràfiques.

12. Presa de posició d'Amèrica Llatina, en ocasió del vintè aniversari de la Convenció, document que forma part de la publicació, en CD, de la Regidoria de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona.

les desigualtats, la pobresa i l'exclusió infantils, problemes en l'àmbit sanitari, educatiu, els processos migratoris, la justícia juvenil, la participació, etc.

Abans ja m'he referit a Europa. L'1 de febrer de 1990, l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa adoptà la Resolució 1121, que es pot qualificar d'il·lusionada, el punt cinquè de la qual diu que «els infants, a més del dret a ésser protegits, tenen uns drets que ells mateixos poden exercir de manera independent, fins i tot contra la voluntat dels adults». Aquest és un pas que s'ha anat fent al llarg d'aquests vint anys i que encara s'ha de completar. A Europa encara hi ha camí per fer; s'ha estat excessivament prudent. Així, el 25 de gener de 1996 es va aprovar la Convenció sobre l'exercici dels drets de l'infant, que ho va limitar a la intervenció dels infants en causes de separació matrimonial, i que el mateix Verhellen va considerar molt inferior al que els reconeixia l'article 12 de la Convenció sobre l'opinió de l'infant.¹³

Quan, el 1994, les Nacions Unides van celebrar l'Any Internacional de la Família, una altra efemèride significativa d'aquests vint anys, es va trobar massa contundent i agosarada aquella afirmació de la Recomanació 1121. Es va plantejar el fals dilema sobre la possible contradicció entre els drets dels pares i els drets de l'infant. Una qüestió que ja s'havia plantejat amb motiu de la Declaració de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant de 1959, que no contenia drets civils per als infants! És,

realment, un fals dilema. Pràcticament la meitat dels articles normatius de la Convenció parla dels pares. Per citar novament Maalfrid G. Flekkoy, el paper dels pares queda més clar, no pas debilitat. «Els pares», deia, «són la principal font d'amor, cura i suport que un infant pot tenir» (Flekkoy, 1991, p. 16). Avui aquesta falsa sensació ja es pot considerar superada; però és la que va provocar el retard de Suïssa a ratificar la Convenció i una de les causes que impedeixen, per ara, que els Estats Units ratifiquin el text.

Ens cal la saviesa que dóna la familiaritat amb la Convenció per superar amb naturalitat les etapes que han de dur a la plena aplicació de la Convenció.

El sentit d'una commemoració

En acostar-se l'any del vintè aniversari de la Convenció es tenia la impressió que hi havia com un estancament, una aturada, una indiferència, en tot allò que fes referència als drets de l'infant. Hi hem alludit en parlar d'Europa. El BICE, en una iniciativa que ara explicarem amb tot el detall possible, pensava que no es tractava d'organitzar una celebració ans de promoure una nova remobilització entorn de la Convenció. En el fons és el mateix que venia a dir una altra organització no governamental potent, la Children's Rights Alliance for England, en l'acte que va promoure el 20 de novembre de 2009: «Celebrem un gran esdeveniment», deia, «o una oportunitat perduda? Mirant enrere cap als vint anys de la Convenció». I aquest ha

estat, en general, el to de les commemoracions internacionals que han tingut lloc en aquest aniversari.

Tenim notícia del que han suposat alguns dels actes d'aquest 2009, molts d'ells al voltant del 20 de novembre. Així, l'European Network Ombudsman for Children (ENOC), va fer una declaració solemne el 19 de novembre; als Estats Units es va aprofitar la data del 20 de novembre per demanar la ratificació de la Convenció; l'Oficina de l'*ombudsman* de la República Eslovaca va titular la seva jornada «Els drets dels infants a través de la mirada infantil»; el Comitè dels Drets de l'Infant, els dies 8 i 9 d'octubre, va dedicar els dies que reserva per al debat anual sobre un punt de la Convenció que es commemora també en aquest aniversari, sota el lema «Dignitat, desenvolupament i diàleg».

Qui juga fort en aquests moments per impulsar l'aplicació de la Convenció és la xarxa global denominada Child Rights Information Network (CRIN). CRIN és segurament, en l'actualitat, la font més fiable d'informació sobre els drets de l'infant.¹⁴ CRIN està compromesa des de fa temps en la implantació

13. Informe Zimmerman del Consell d'Europa, de 1996, p. 14, la referència del qual es consigna al final.

14. CRIN és una xarxa global, dedicada a difondre i compartir informació sobre els drets de l'infant; també actua en defensa d'aquests drets. Té la seu a Londres, i val la pena entrar als seus webs: www.crin.org, o bé www.crin.org/espanol/index.asp. També, per conèixer l'abast de la iniciativa sobre un procediment de queixes davant del Comitè dels Drets de l'Infant, es pot consultar el web: www.crin.org/law/CRC_complaints.

d'un procediment de queixes o comunicacions que es presenten directament al Comitè dels Drets de l'Infant sobre conculcacions dels drets de la Convenció. Caldria, per a això, l'establiment d'un protocol específic. Es pensa que l'aniversari de la Convenció seria l'ocasió perquè molts països acceptessin aquesta proposta.

Citaríem encara el Seminari que va tenir lloc el 6 de juny de 2009 a la Missió Permanent Polonesa prop de les Nacions Unides, a Ginebra, amb l'objectiu de confrontar el pensament del gran pedagog polonès Janusz Korczak (1879-1942) i el missatge de la Convenció. Korczak és considerat un pioner dels drets dels infants. Hi intervingueren pesos pesants del Comitè dels Drets de l'infant, com Thomas Hammarberg i Jean Zermatten. Hammarberg havia format part del primer Comitè, i Zermatten n'és l'actual vicepresident. Les seves ponències són d'un alt interès, i els noms també són per retenir.¹⁵ La base de la concepció pedagògica de Korczak és el respecte degut a l'infant; i el Comitè dels Drets de l'Infant fa seva, per al seu treball, aquesta idea fonamental.

Però l'acció internacional més coneguda entre nosaltres és la que va emprendre el BICE. La història del BICE està lligada a la de la Convenció. Per això a finals del 2007 creà, en un punt de quatre grans regions del món on té implantació, uns grups de treball amb el propòsit d'elaborar uns breus informes sobre la infància al món, que servissin de base per fer una Crida mun-

dial a favor de la infància. Els anomenà «preses de posició» perquè tenien tant d'informe com de compromís envers la visió que de la infància se'n derivés. A cada grup li féu tres preguntes: 1) quins han estat els avenços que s'han produït des que es va adoptar la Convenció?; 2) quins són, encara, els drets més conculcats?, i 3) quins són els reptes als quals ara hem de fer front?

De fet, són les preguntes que donen sentit a la commemoració de la Convenció, tal com aquesta commemoració s'ha plantejat. Són les preguntes que s'haurien de fer les entitats d'infància, l'administració responsable de la infància, els responsables d'infància; són les preguntes que s'haurien de saber traspasar a la ciutadania i fins i tot, en la seva mesura, als mateixos infants.

Així van sorgir les «preses de posició» d'Amèrica Llatina, Àsia, Àfrica i Europa. Se'n deien així perquè constitueixen un informe sobre la situació de la infància en aquestes grans regions i, alhora, un compromís per a l'acció. El document sobre Europa es va confeccionar a Barcelona, a la seu de l'organització EXIL, fundada pel conegut psiquiatra Jorge Barudy. En formaren part el president i la secretària general del BICE, Stefan Vanistendael, responsable del Departament de Recerca i Desenvolupament del BICE, els ja esmentats Nigel Cantwell i Jan Van Gils, altres responsables del BICE, i jo mateix, com a secretari de la Comissió de la Infància de Justícia i Pau, membre català del BICE. Abans ja he insinuat que un dels

mèrits d'aquesta iniciativa és la de preocupar-se, dins d'una visió universal, dels infants d'Europa.

I si aquesta acció és coneguda entre nosaltres és perquè la Regidoria de Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona va publicar, en traducció catalana, les quatre «preses de posició», en format CD, amb el títol *20 anys de Convenció. La infància al món*. D'aquest CD se'n féu una presentació pública el 2 de febrer, i fou el primer dels actes que s'han succeït a Catalunya per a unir-nos a la commemoració del vintè aniversari de la Convenció.

Les quatre preses de posició foren presentades pel BICE a París el 4 de juny de 2008. Hi assistí una representació de la Secretaria d'Infància i de l'Observatori dels Drets de la Infància de la Generalitat.

Són documents senzills, d'una mitjana d'unes vint o vint-i-cinc pàgines. Responen a la idiosincràsia de cada regió, però tenen una vocació universal. En realitat, formen un tot, i s'haurien de llegir al mateix temps. Tots ponderen el valor de la Convenció: ha obert finestres, ha millorat la condició de molts infants, és un full de ruta, un nou contracte social; tot i que perduren massa situacions intolerables. Fan veure que, ni que sigui en un grau diferent de gravetat, els problemes dels infants

15. Tenim, traduïda al català, l'obra de Korczak *El dret de l'infant al respecte*, editada conjuntament amb *Com estimar l'infant*: Janusz KORCZAK (1999). *Com estimar l'infant*. Vic: EUMO, Col·lecció Textos Pedagògics, 40.

són semblants a tot arreu. Al text d'Europa s'assenyalen la pobresa i l'exclusió; problemes amb els adolescents pel vagarejar, les drogues i el món virtual; la justícia juvenil en alguns països; els infants immigrants no acompanyats; els llaços familiars precaris; la institucionalització inadequada; els maltractaments. No detallem aquí les mancances de les altres regions.

Una lectura comparada dels quatre textos ens porta a la convicció que els països en vies de desenvolupament han utilitzat millor que Europa la Convenció com a instrument de canvi; que la coneixen millor, que hi tenen més fe.

Aleshores, sobre aquesta base, el BICE va formular la seva Crida, que presentà en el marc d'un col·loqui internacional celebrat a Ginebra el 4 de juny de 2009.¹⁶ Hi assistí una representació de la Regidoria de Drets Civils, de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona i de la Comissió de la Infància. Posteriorment, el 21 de gener de 2010 va ser presentada davant del Comitè dels Drets de l'Infant, probablement la instància més adequada per a fer-se'n càrrec. Anava acompanyada de les prop de deu mil signatures que l'avalaven. Moltes d'elles eren catalanes, perquè la Crida va tenir una gran difusió i acceptació entre nosaltres. La Crida és una interpel·lació als estats, a la comunitat internacional en el seu conjunt, als mitjans de comunicació, a les autoritats morals i religioses, a la societat civil, a tots els homes i dones de bona voluntat i als infants mateixos,

per posar en pràctica d'una manera efectiva i urgent allò que exigeixen els tractats internacionals de drets humans i en especial la Convenció sobre els drets dels infants; destaca, a més, la conveniència d'afavorir la participació i tenir en compte, com a necessitats més profundes dels infants, el dret a la vida i a un desenvolupament integral, comprenent-hi l'espiritual.

La Crida pretén que s'adopti un enfocament renovat sobre l'infant, que tingui en compte les seves necessitats més profundes i alhora el seu dret a la vida i a un desenvolupament integral, comprenent-hi l'espiritual; recalca amb força la necessitat de la participació dels infants; senyala especialment quatre grans reptes: la lluita contra la violència envers els infants, una educació de qualitat, el suport a les famílies esdevingudes fràgils i la humanització de la justícia de menors; i es dirigeix als estats, a la comunitat internacional, als mitjans de comunicació, a les autoritats morals i religioses, a les organitzacions de la societat civil, a tots els homes i dones de bona voluntat i als mateixos infants.

La presa de posició d'Europa alerta sobre l'ús rigorós que s'ha de fer de la Convenció, i es dol que en l'àmbit internacional no hagi servit per denunciar d'una manera efectiva violacions greus dels drets dels infants. Per això molts reclamen l'establiment dels mecanismes de queixa o comunicació davant del Comitè dels Drets de l'Infant a què ja he alludit. Altrament, amb ocasió de

la Crida, el BICE llança també missatges que haurien de penetrar definitivament en el cos social, com –ja ho he dit– que els drets dels infants es considerin una part integrant de la constel·lació de drets humans en general; i un eslògan simple que faria canviar moltes coses: «No diguem més l'infant primer, sinó l'infant *també*». Hauríem de poder tractar amb naturalitat les qüestions d'infància; és el que potser ens fa més falta, i ens costa.

Vint anys de Convenció a Catalunya, i la commemoració de l'aniversari

El mateix novembre del 1989 en què es va adoptar la Convenció, el Parlament de Catalunya, per la Llei 12/1989 –però sense que hi hagués relació entre un fet i l'altre–, creà la figura de l'adjunt al Síndic de Greuges per a la defensa dels drets de l'infant.

No s'hi creia gaire. Mai no s'ha acabat d'entendre bé la veritable naturalesa de la vulnerabilitat dels infants, que no és la seva feblesa física i mental –com diu encara diu el mateix preàmbul de la Convenció– sinó la seva situació de dependència, tal com sempre ha mantingut Maalfrid G. Flekkoy. Si no es comprèn això, tampoc no es comprendrà la necessitat d'aquesta figura. I fou un avenç, per bé que es tardà vuit anys a nomenar el primer adjunt per als infants.

¹⁶. Aquesta Crida es troba, en català, al web de Justícia i Pau: www.justiciaipau.org

Una primera recepció de la Convenció a Catalunya la va fer el nostre Parlament, en adoptar, el 7 de març de 1991, la Resolució 194/III sobre els drets de la infància. És un text molt apreciable, poc conegut. Recull les principals disposicions i principis de la Convenció. Com que Catalunya no pot ratificar directament tractats internacionals, aquesta va ser la manera de fer-se-la seva. El mateix dia, i en el mateix acte de l'adopció d'aquesta Resolució, es proposà de crear una comissió parlamentària de seguiment; però no s'acceptà, i fou una llàstima.

Aquells anys noranta, el Parlament aprovà dues lleis significatives: la 37/91, del 30 de desembre, de protecció de la infància desemparada, i la 8/95, de 27 de juliol, d'atenció a la infància i l'adolescència. Es tractà, així, separadament, la protecció de la infància i el reconeixement del conjunt dels drets de la Convenció. No s'estava a punt per a enfocar una llei integral que recollís la visió d'universalitat i indivisibilitat, que és una de les millors aportacions de la Convenció. Això es començà a plasmar el 2004, amb un projecte que devem a la iniciativa social, «Proposta de bases per a una nova llei d'infància». Proposava una llei amb una nova visió i demanava, entre altres coses, un Pacte d'Infància que assegurés l'estabilitat en les polítiques d'infància, donar sentit al principi de prioritat pressupostària, bandejar definitivament la idea d'infància perillosa per poder parlar ja per sempre d'infància en perill, i

també preveia la figura d'un defensor de la infància independent de la institució del Síndic de Greuges. L'abril del 2006, l'aleshores Departament de Benestar i Família publicà un document titulat «Bases per a un projecte de Llei d'infància de Catalunya», que es fa ressò, en molts punts, de l'anterior proposta de bases. Aquest projecte de llei ja ha entrat al Parlament, i, quan s'aprovi –caldrà un gran consens entre tots els partits–, s'haurà fet segurament la recepció més autèntica de la Convenció, la qual cosa no priva que continuem necessitant, encara, un pacte d'infància que l'asseguri, i una comissió parlamentària que vetlli pel seu seguiment.

Hauríem de dedicar tot un capítol als actes de commemoració del vintè aniversari de la Convenció que s'han fet a Catalunya. Va tenir molt impacte la iniciativa del BICE, ja m'hi he referit. Però s'han realitzat més de vint seminaris, jornades, taules rodones, etc., la majoria promoguts per la societat civil. Hi ha hagut dues propostes institucionals: les Jornades «Cap al Consell Nacional d'Infància a Catalunya» organitzades per l'Associació Diomira i la Secretaria d'Infància de la Generalitat; la presentació, per l'Observatori dels Drets de la Infància del Departament d'Acció Social i Ciutadania, del «Compromís vers la infància davant del vintè aniversari de la Convenció» o les jornades de formació de la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. Les jornades del

Síndic de Greuges de Catalunya i de la Síndica de Greuges de Barcelona, aquesta darrera en col·laboració amb el Col·legi d'Advocats, van ser d'un alt interès. La societat civil ha estat molt activa: citem l'Institut d'Estudis Catalans, la Comissió de la Infància de Justícia i Pau amb la Fundació Pere Tarrés, UNICEF, les associacions Diomira, ADDIA i la de Professors de Dret Internacional, Save the Children a Catalunya, la Fundació Vicki Bernadet, la Fundació Secretariat Gitano, la FEDAIA, INTERVIDA i l'Observatori Europeu de la Televisió Infantil. Cal assenyalar, finalment, la importància de la firma del conveni entre la Generalitat i el Global Movement for Children, a fi que aquest darrer n'instal·li la seu a Barcelona. Tot això suposa una gran riquesa que hauríem de convertir en polítiques d'infància.

A Catalunya, com a tot arreu, el repte és ara l'aplicació de la Convenció. El vintè aniversari de la Convenció no hauria de passar en va. Hi hauria d'haver un coneixement més aprofundit d'aquest text bàsic; sobretot, una acceptació convençuda de les seves possibilitats de canvi de la situació de la infància. Això suposa que els drets de l'infant han d'incorporar-se als plans d'estudi de l'ensenyament superior i de tots els nivells d'educació primària i secundària; i han de formar part dels currículums de formació de tots els professionals de la infància. S'han de difondre les Orientacions Generals del Comitè dels Drets de l'Infant, ja que

són la font d'interpretació autèntica d'un text que continua essent vàlid. La classe jurídica té una responsabilitat especial en l'aplicació de la Convenció. Hi ha una tasca per fer de sensibilització de la ciutadania. I la cooperació entre els poders públics i les organitza-

cions no governamentals és indispensable. Hem de reconèixer lleialment el dèficit endèmic de participació dels infants, que de vegades han resolt millor els països en vies de desenvolupament. La fe en la infància i la fe en la Convenció vénen a ser una mateixa cosa. 🔑

Referències bibliogràfiques

AJUNTAMENT DE BARCELONA, REGIDORIA DE DONA I DRETS CIVILS, COMISSIÓ DE LA INFÀNCIA DE JUSTÍCIA I PAU (2005). *Un món apropiat per als infants*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Regidoria de Dona i Drets Civils - Comissió de la Infància de Justícia i Pau (conté la Declaració i el Pla d'Acció adoptats a la Cimera Mundial a favor de la Infància, celebrada a Nova York els dies 8 al 10 de maig de 2002).

AJUNTAMENT DE BARCELONA, REGIDORIA DE DRETS CIVILS (2007). *Mesures generals d'aplicació de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Regidoria de Drets Civils (conté l'Observació General núm. 5/2003 del Comitè dels Drets de l'Infant).

AJUNTAMENT DE BARCELONA, DIRECCIÓ DE SERVEIS DE DRETS CIVILS (2009). *20 anys de Convenció: La infància al món*. Edició en CD. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Direcció de Serveis de Drets Civils (conté els informes sobre la situació de la infància a les regions d'Europa, Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina).

CANTWELL, Nigel (1989). «La participación de las ONG en la redacción de la Convención sobre los Derechos del Niño», conferència impartida en el II Congrés d'Educació per a la Pau, organitzat per Justícia i Pau els dies 24-26 de febrer de 1989 (text no editat, facilitat per l'autor).

FLEKKOY, Maalfrid Grude (1991). *Els drets dels infants. Una perspectiva internacional. La Convenció de les Nacions Unides i la seva importància envers els infants*. Barcelona: Coordinadora Catalana al Servei de l'Infant i Xarxa Europea d'Atenció a la Infància de la Comissió de les Comunitats Europees.

GENERALITAT DE CATALUNYA, DEPARTAMENT DE BENESTAR SOCIAL, DIRECCIÓ GENERAL D'ATENCIÓ A LA INFÀNCIA, I UNICEF COMITÈ DE CATALUNYA (1991). *Documents de treball per a la infància. Convenció sobre els Drets de l'Infant. Cimera Mundial en*

favor de la Infància. Estat Mundial de la Infància. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social - Direcció General d'Atenció a la Infància - UNICEF Comitè de Catalunya (conté la Declaració i el Pla d'Acció adoptats a la Cimera Mundial a favor de la Infància, celebrada a Nova York el 30 de setembre de 1990).

GENERALITAT DE CATALUNYA, DEPARTAMENT D'ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA (2009). *El dret de l'infant a ser escoltat*. (Documents de l'Observatori dels Drets de la Infància, 1). Barcelona: Generalitat de Catalunya (Departament d'Acció Social i Ciutadania (conté l'Observació General núm. 12/2009 del Comitè dels Drets de l'Infant).

GILS, Jan van (2008). *Per un Pacte per la infància i l'adolescència a Catalunya*. Ponència marc de les II Jornades d'Infància i Adolescència a Catalunya. Barcelona: Associació Diomira, p. 26-37.

PARLAMENT EUROPEU (1996). «Proposta de Resolució A4-0393/96». *Informe sobre medidas de protección de menores en la Unión Europea*. Comisión de Asuntos Jurídicos y de Derechos de los Ciudadanos, ponent Wilmya Zimmermann, 25 de novembre de 1996, doc. ES/RR/314/314351, PE 213.154/def (edició dactilografada).

PERMANENT MISSION OF THE REPUBLIC OF POLAND TO THE UNITED NATIONS OFFICE AT GENEVA (2009). *The Polish Jewish Pioneer on Children's Human Rights. Janusz Korczak (1879-1942) and the Today's Convention on the Rights of the Child as International Law*. International Seminar, Ginebra, 6 juny de 2009, 69 p., edició dactilografada. (Adreça de la Missió Permanent de Polònia davant de les Nacions Unides a Ginebra: CH - 1218 Grand Saconnex (GE), 15, L'Ancienne Route, Tel. 00 / 22 / 710 97 97 i Fax 00 / 22 / 710 97 99.)

VERHELLEN, Eugene (2002). *La Convención sobre los Derechos del Niño. Trasfondo, motivos, estrategias, temas principales*. Antwerpen-Apeldoorn: Ed. Garant.